

FATMA ALİYE HANIM'IN İSTİLA-YI İSLAM ADLI ESERİ

-Eser Tanıtımı-

Sevinç YILMAZ*

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaşayan Fatma Aliye Hanım (1862-1936) Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle modern Türkiye'nin doğuşuna tanıklık etmiş kadın yazarlarımızdandır. Son dönem Osmanlı bürokrasisi içinde yetişen önemli devlet adamlarımızdan Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. Fatma Aliye Hanım, bir paşa kızı olmanın bütün imkânlarından yararlanmıştır. Bayanlar için eğitim imkânlarının oldukça yetersiz olduğu bir dönemde özel dersler almış, on-on bir yaşlarında Fransızcanın yanı sıra piyano çalmayı öğrenmiştir. Yetişmesinde en önemli rolü oynayan öğretmeni ise, bir dönem Maarif Nazırlığı da yapmış olan babası Cevdet Paşa'dır. Ahmet Cevdet Paşa, kızının eğitimine büyük önem verir ve onun iyi bir eğitim alarak yetişmesi için her imkânı seferber eder. İlme ve öğrenmeye meraklı olan Fatma Aliye Hanım, mümkün olduğunca kendini yetiştirmeye çalışır. Onun ikinci önemli öğretmeni ise Ahmet Mithat Efendi'dir. Özellikle yazmaya teşvik etmesi ve *Tercüman-ı Hakikat*'te onun kalem tecrübelerine yer ayırması önemlidir. O, bir bakıma Ahmet Cevdet Paşanın olduğu kadar Hacı-i Evvel Ahmet Mithat Efendi'nin de kızıdır.

Türk Edebiyatı'nın ilk kadın romancısı olan Fatma Aliye Hanım'ın sadece roman yazmadığı, tarih kitapları kaleme aldığı, dönemin gazete ve dergilerinde görüşlerini bildiren makaleler yayımladığı görülmekte-

---

* Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili okutmanı.

dir. Onun bu çabaları Türk kadının sosyal hayat içinde var olması, birçok konuda görüş bildirebileceğini göstermesi açısından ilk adımdır. Bu ilk adım, kadının da toplum içinde, siyasi konulardan ailevi meselelere kadar fikir beyan edebileceğini ortaya koymuştur. Fatma Aliye Hanım'ın eserleriyle yeniden hatırlanması belki de bu ilk adımın öneminden kaynaklanır.

Prof. Dr. Hülya Argunşah'ın önderliğinde bir grup akademisyenin değerli çalışmaları neticesinde Fatma Aliye Hanım'ın eserleri günümüz harflerine aktarılarak yayımlanmıştır.

Bu yazıda, Yunus Emre Uçan'ın günümüz harflerine aktardığı Fatma Aliye Hanım'ın tarih ve felsefe alanında yazdığı eserlerden *İstila-yı İslam*¹ üzerinde durulacaktır.

Bir taraftan gelenekçi bir taraftan da devri için modern sayılabilecek bir anlayışın sahibi olan ve babasından edindiği birikimlerin içinde eskiyle yeniyi İslam'la Batı'yı birleştirmeye çalışan uzlaşmacı bir yaklaşımı benimseyen Fatma Aliye Hanım'ın düşünce dünyasını yansıtan eser, bu yargıyı doğrular niteliktedir.

1902 yılında İstanbul'da basılan 52 sayfalık bu küçük eser, genel olarak Avrupa'dan dünyaya yayılan dinsizliğe karşı, Doğu'dan Batı'ya doğru yayılan İslamiyet'in etkisini anlatmaktadır. Eserde Fatma Aliye Hanım, tam bir Doğulu gibi düşünür ve insanlığın kurtuluşunun ancak manevi bir iklimde gerçekleşebileceğini belirtir. İslamiyet'in insanlığın ruhsal hastalıklarına bir şifa olduğundan bahsetmeden önce genel olarak bir din düşüncesine sahip olduğumuzu ısrarla vurgular. Sadece Müslümanların değil genel olarak bütün dinlerin toplumlara ortak değerleri hatırlattığını belirtir.

Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde, insanlığın dine muhtaç olduğu üzerinde durulur. Bu, "*Kabil-i inkâr değildir ki insanlara beşer denilen bu mahluka bir din lazımdır.*" (s.19) cümlesiyle ifade edilir. Peygamberlerin ortak bir mesajının olduğu ve insanlığın ancak bu mesajlara kulak vererek manevi hastalıklarından kurtulabileceği vurgulanır. Ayrıca Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde dine karşı büyük bir dönüş olduğundan bahsedilir. Yazar, özellikle, Papaz Hayasnit Lavazon'un

¹ Fatma Aliye Hanım. *İstila-yı İslam*, (hızl. Arş. Gör. Yunus Emre UÇAN), Kesit Yay., Eylül 2012.

konu ile ilgili çalışmalarına değinir. Meselenin ilginç olan yönü ise, bizim dinimize sahip çıkmamız ve İslamiyet'in önemini kavramamız için bu medeni ülkelerin İslam'a yönelişlerinin öne sürülmüş olmasıdır. Avrupa-lılaşıma süreci içinde, özentili ve taklide kapılan Osmanlı toplumu kendi dininin önemini de Avrupa'daki çalışmalara bakarak anlayacaktır. Yazar, Batı'nın sadece bilim ve vicdana önem verdiğini oysa bilimsel çalışmaların insanlığın huzuru için yeterli olmadığını ısrarla vurgulamaktadır: *"İlim ve vicdan fezail ve kemalat-ı mutasavvireyi haiz değil, bu söz bir takım hüsn-i hal ile yaşamak isteyen filozofların kendilerini kurtarmak üzere çıkardıkları şey!"* (s. 25).

Eserin ikinci bölümünde Avrupa'nın İslamiyet ile ilgili yanlış fikirleri üzerinde durulmaktadır. Yazar, oryantalistlerin konu ile ilgili ilmi çalışmaları sayesinde bu yanlış bakış açısının düzelmeye başladığından bahsetmektedir. Ancak haçlı zihniyeti, İslamiyet'e ön yargılı yaklaşımını hâlâ sürmektedir. Her şeye rağmen Fatma Aliye Hanım'a göre İslamiyet'in inkişafı Avrupa'da da devam etmektedir. *"Memalik-i İslamiye'ye gelmiş Avrupalıların hatta misyonerlerden bir hayli kimselerin İslamiyet'i kabul eyledikleri"* (s. 31) görülmektedir. Bu durum, Hindistan'da ve Afrika'nın muhtelif bölgelerinde de yaşanmaktadır. Fakat en önemlisi örnek alınan Avrupa ve Amerika medeniyetlerinde İslamiyet'in yayılmasıdır. Yazar, bu bölümde Doğu medeniyetinin içinde İslam'a karşı oluşan yeni telakkilerden de bahsetmektedir. Müslüman ülkelerde kadına bakış açısında önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Kendi ifadesiyle *"Devr-i teceddüdümüz yalnız erkeklerin talim ve terakkisi ile iktifa etmeyip... talim ve terbiye-i nisoana da ehemmiyet ver"*mektedir (s. 36).

Eserin üçüncü bölümü, Papaz Hayasnit Lavazon'un nutuklarının bazı kısımlarının zikredilmesinden oluşmaktadır. Fatma Aliye Hanım, bu bölümde Lavazon'a gönderilen üç mektuba da yer vermektedir. Lavazon'un İslamiyet'e ılımlı bakış açısının takdirle karşılandığı belirtilmektedir.

Fatma Aliye Hanım'ın eserlerinin günümüz harflerine aktarılması bize ait değerlerin hatırlanması ve canlandırılması açısından değerlidir ve takdirle karşılanmalıdır. Kültürel dünyamızda ne gibi süreçlerin yaşandığını görmeden yaşadığımız anı hakkıyla kavramamız ve yorumlamamız mümkün değildir.